

Зміст

КАЛЕНДАРНЕ ПЛАНУВАННЯ	3
ПОВТОРЕННЯ. ВСТУП	
Урок 1. Що вивчає історія Стародавнього світу	21
Урок 2. Практичне заняття. Як здійснюють відлік часу в історії*	
РОЗДІЛ I. ЖИТТЯ ЛЮДЕЙ ЗА ПЕРВІСНИХ ЧАСІВ	
Урок 3. Як і коли з'явилися на Землі прадавні люди	23
Урок 4. Як відбувалось господарювання первісної людини	25
Урок 5. Як було організовано життя за первісних часів	27
Урок 6. У чому особливості організації влади за первісних часів	29
Урок 7. Як за первісних часів виникали мистецтво і релігійні вірування	31
Урок 8. Практичне заняття. Де і як жили первісні люди на території України	
Урок 9. Яку археологічну культуру називають трипільською	33
Урок 10. Узагальнення. Тематичне оцінювання за розділом «Життя людей за первісних часів»	35
РОЗДІЛ II. ЦИВІЛІЗАЦІЇ ДАВНЬОГО СХОДУ	
Тема I. Давній Єгипет	
Урок 11. У чому особливості природи і господарства Давнього Єгипту	37
Урок 12. Якою була структура держави і суспільства в Давньому Єгипті	39
Урок 13. Як відбувався розквіт і занепад Єгипетської держави в II тис. до н. е.	41
Урок 14. Що відкрила світові культура Давнього Єгипту	43
Урок 15. Практичне заняття. У чому особливості релігії і міфів Давнього Єгипту	
Урок 16. Узагальнення. Тематичне оцінювання з теми «Давній Єгипет»	45
Тема II. Цивілізації Передньої та Центральної Азії. Кіммерійсько-скіфський світ	
Урок 17. У чому особливості розвитку держав Дворіччя	47
Урок 18. Як розвивались у давнину Фінікія й Палестина	49
Урок 19. Якою була Передня Азія в I тис. до н. е.	51
Урок 20. Хто і як проживав на території сучасної України в залізному віці	53
Урок 21. Практичне заняття. Що Геродот писав про скіфів	
Урок 22. Узагальнення. Тематичне оцінювання з теми «Цивілізації Передньої та Центральної Азії. Кіммерійсько-Скіфський світ»	55
Тема III. Давні Індія та Китай	57
Урок 23. У чому особливості цивілізацій Давньої Індії	57
Урок 24. Якими були суспільний устрій, релігія та повсякденне життя Давньої Індії	59
Уроки 25–26 У чому особливості розвитку Давнього Китаю	61
Урок 27. Практичне заняття. Як у Давньому Китаї розвивались наукові знання, писемність й освіта	
Урок 28. Узагальнення. Тематичне оцінювання з теми «Давні Індія та Китай»	63
РОЗДІЛ III. ІСТОРІЯ ДАВНЬОЇ ГРЕЦІЇ	
Тема I. Становлення античної грецької цивілізації	
Урок 29. Якими були Природа і населення Давньої Греції	65
Урок 30. У чому особливості Мінойської та Ахейської палацових цивілізацій	67
Урок 31. Що можна дізнатися про давньогрецьке суспільство з поем Гомера	69
Урок 32. Практичне заняття. Як давньогрецька міфологія і релігія відображали світосприйняття людей	
Урок 33. Як розвивалась Греція у VIII–VI ст. до н. е.	71

* Практичні заняття учитель проводить за підручником.

Урок 34.	У чому значення Великої грецької колонізації	73
Урок 35.	Як відбувалося становлення Афіньського поліса	75
Урок 36.	Практичне заняття. У чому особливість Спартанської держави, побуту і виховання спартанців*	
Урок 37.	Узагальнення. Тематичне оцінювання з теми «Становлення античної грецької цивілізації»	77
Тема II.	Антична грецька цивілізація класичної доби	
Урок 38.	Яким був перебіг греко-перських воєн	79
Урок 39.	Як в Афінах утверджувалась демократія	81
Урок 40.	У чому особливості господарювання і повсякденного життя Давньої Греції V ст. до н. е.	83
Урок 41.	Яку роль відігравали наука, освіта і спорт в Афіньському полісі	85
Урок 42.	У чому полягала причина піднесення Македонії	87
Урок 43.	Практичне заняття. У чому значення давньогрецького мистецтва	
Урок 44.	Узагальнення. Тематичне оцінювання з теми «Антична грецька цивілізація класичної доби»	89
Тема III.	Доба еллінізму	
Урок 45.	Практичне заняття. Що можна дізнатись про особистість і діяльність Александра Македонського за історичними джерелами	
Урок 46.	У чому сутність еллінізму й особливості елліністичних держав	91
Урок 47.	Як за елліністичної доби розвивалася культура	93
Урок 48.	Практичне заняття. Яким було господарське, суспільне та духовне життя в античних полісах Північного Причорномор'я	
Урок 49.	Узагальнення. Тематичне оцінювання з теми «Доба еллінізму»	95
РОЗДІЛ IV. ІСТОРІЯ ДАВНЬОГО РИМУ		
Тема I.	Давній Рим за царської та республіканської доби	
Урок 50.	Як виник Рим	97
Урок 51.	Якою була Римська республіка в V–III ст. до н. е.	99
Урок 52.	Як утворилась Римська середземноморська держава	101
Урок 53.	Якими були релігія і традиції давніх римлян	103
Урок 54.	У чому особливості суспільно-політичної боротьби в Римі в II–I ст. до н. е.	105
Урок 55.	Як з'явився Перший тріумвірат і чому було встановлено диктатуру Цезаря	107
Урок 56.	Практичне заняття. Як скласти історичний портрет Цезаря	
Урок 57.	Узагальнення. Тематичне оцінювання з теми «Давній Рим за царської та республіканської доби»	109
Тема II.	Римська імперія	
Урок 58.	Як і коли розпочався період імперії	111
Урок 59.	Яким було повсякденне життя римлян	113
Урок 60.	У чому особливості Римської імперії в III — на початку IV ст.	115
Урок 61.	Коли і як виникло християнство	117
Урок 62.	Практичне заняття. У чому цінність культури Давнього Риму	
Урок 63.	Чому занепадала Західна Римська імперія	119
Уроки 64–65.	Практичне заняття. Що можна дізнатись з історичних джерел про господарське та суспільне життя і духовний світ давніх слов'ян	
Урок 66.	Узагальнення. Тематичне оцінювання з теми «Римська імперія»	121
Урок 67.	Узагальнення до курсу «Внесок народів Стародавнього світу в історію людства. Роль стародавнього періоду в історії України»	123
Уроки 68–70	Резервні уроки	

* Практичні заняття учитель проводить за підручником.

ПОВТОРЕННЯ. ВСТУП

Дата _____

Клас _____

Урок 1. ЩО ВИВЧАЄ ІСТОРІЯ СТАРОДАВНЬОГО СВІТУ

Очікувані результати. Після цього уроку учні зможуть:

- згадати й пояснити, що таке історія, як історичні процеси розвиваються в часі та просторі, що таке історичні пам'ятки, джерела знань про минуле, історичні події, хто такі історичні діячі (на прикладі історії України та рідного краю);
- називати основні етапи в історії людства, хронологічні межі історії Стародавнього світу, основні види історичних джерел;
- застосовувати і пояснювати на прикладах поняття і терміни: «історія Стародавнього світу», «історичне джерело з історії Стародавнього світу».

Тип уроку: засвоєння нових знань та вмінь.

Хід уроку

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ УРОКУ

Повідомлення теми та мети уроку.

II. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Учитель. Нині ми вирушаємо в ті часи, коли на планеті з'явилися перші істоти, виникло людське суспільство, утворилися перші держави. Їх вивчає особлива наука — історія Стародавнього світу, з якою ми ознайомимося в 6-му класі.

III. ВИВЧЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ

Учитель розповідає про структуру, умовні позначки, правила роботи з підручником. Зазначає, що історія Стародавнього світу — це складова всесвітньої історії.

Робота в парах

♦ Використовуючи знання, набуті у 5-му класі, виконайте завдання.

1. Дайте визначення поняттю «історія».
2. Що вивчають історики?

Робота з візуальними джерелами

- ♦ Розгляньте ілюстрації підручника «Зображення книг з історії».
1. Прочитайте назви книжок і скажіть, якій темі вони присвячені.
  2. Чи доводилось вам гортати сторінки подібних книжок?
  3. Чим вони вас зацікавили?
  4. Що об'єднує книги, вміщені на ілюстрації?
  5. Як ви вважаєте, яку інформацію містить кожна з цих книжок?
3. Які події і явища вивчає історична наука?

Коментоване читання тексту підручника

♦ Ознайомтеся з текстом підручника (§ 1, пункт 1, перші три абзаци) «Найдавніша історія людства» і випишіть до зошита визначення нових слів.

Всесвітня історія — історія людства від найдавніших часів до теперішнього часу.

Історія Стародавнього світу — перший і найбільш тривалий період всесвітньої історії.

Бесіда

1. Що вивчає історія Стародавнього світу?
2. Із якої події починається історія Стародавнього світу і якою закінчується?
3. Кого ми називаємо історичними діячами?
4. Назвіть відомих вам історичних діячів. Яким був їхній внесок в історію?

Робота з підручником

- ◆ Опрацюйте матеріал підручника (§ 1, пункт 2), дайте відповіді на запитання.
  1. Чи можуть вчені-історики відтворити картини минулого, коли свідків подій уже немає?
  2. Що їм для цього потрібно?
  3. Що таке історичні джерела?

Історичні джерела — це письмові документи, предмети, будівлі та інші пам'ятки, які відображають історичні події та явища і дають можливість досліджувати життя людей у минулому.

Робота з таблицею

- ◆ Заповніть таблицю «Види історичних джерел», використовуючи знання з 5-го класу, наведіть по 3–4 приклади джерел кожного виду.

Речові	Письмові	Етнографічні	Зображувальні

Робота з візуальними джерелами

- ◆ Розгляньте ілюстрації підручника «Писемні джерела» і дайте відповіді на запитання.
  1. Що спільного, а що відмінного ви побачили між цими писемними джерелами?
  2. Як на ваш розсуд, яке місце посідають письмові джерела серед інших історичних джерел?

Учитель. Але протягом досить тривалого часу людство не знало писемності. У цьому випадку на допомогу приходять такі науки, як археологія, етнографія та антропологія.

Робота з історичними поняттями

1. Пригадайте визначення поняття «археологія».
2. Яку групу історичних джерел вивчає ця наука?

Етнографія — історична наука про особливості життя, побут, господарство, перекази, вірування народів.

Антропологія — наука, що вивчає походження і розвиток людини, залишки викопних істот.

Вправа «Продовжте речення»

- ◆ По черзі продовжте речення «Я — археолог...», щоб пригадати особливості роботи археолога та значення його діяльності.

Бесіда

- ◆ Як ви вважаєте, які види історичних джерел найбільш часто використовують під час вивчення історії Стародавнього світу? Наведіть приклади таких джерел.

IV. ПІДСУМКИ УРОКУ

Робота з хронологією

- ◆ Позначте на лінії часу період існування історії Стародавнього світу, якщо його хронологічні межі сягають від часу появи найдавніших людей 3 млн років тому до 476 р. — падіння Західної Римської імперії.

V. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

1. Опрацювати § 1 підручника.
2. Надати відповідь на запитання наприкінці параграфа.
3. Засвоїти визначення нових понять.

РОЗДІЛ І. ЖИТТЯ ЛЮДЕЙ ЗА ПЕРВІСНИХ ЧАСІВ

Дата _____

Клас _____

Урок 3. ЯК І КОЛИ З'ЯВИЛИСЬ НА ЗЕМЛІ ПРАДАВНІ ЛЮДИ

Очікувані результати. Після цього уроку учні зможуть:

- називати основні етапи антропогенезу («австралопітек», «пітекантроп», «неандерталець», «людина розумна»);
- показувати на карті місця знахідок решток найдавніших людей, стоянки давніх людей на території України;
- пояснювати процес утворення рас;
- висловлювати свою думку, толерантно ставитись до думок інших.

Тип уроку: засвоєння нових знань та вмінь.

Хід уроку

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ УРОКУ

Повідомлення теми та мети уроку.

II. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Учитель. Відтоді, як виникло суспільство, завжди існували питання, на які люди й досі не знайшли однозначної відповіді. Звідки з'явилися люди?

III. ВИВЧЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ

Метод «Мозковий штурм»

- ♦ Як виникла людина?

Учитель формулює проблему: «Як виникла людина?». Учні висловлюють свої ідеї, які учитель записує на дошці. Підсумком роботи має стати обговорення та оцінювання ідей.

Робота з підручником

- ♦ Ознайомитись з теоріями походження людини (§ 3, пункт 1), зіставити з результатами, отриманими в результаті попереднього «Мозкового штурму».

Робота в зошиті

- ♦ Після обговорення запишіть у зошити теорії походження людини.
  1. Релігійна. (Людину створив Бог)
  2. Еволюційна. (Людина сформувалась внаслідок поступового, дуже повільного розвитку живих організмів від найпростіших форм до сучасного вигляду.)
  3. Космічна. (Космічна теорія виникнення людини)

Бесіда

1. Чи існує єдина точка зору на походження людини?
2. Як ви вважаєте, чому вчені так і не дійшли спільної думки щодо походження людини?
2. Визначте, про які теорії походження людини йдеться у наведених висловлюваннях.
  - 1) «Людину створила праця». (Ф. Енгельс)
  - 2) «Тож сказав Бог: “Сотворімо людину за нашим образом і подобою, і нехай вона панує над рибою морською, над птаством небесним, над твариною, над усіма дикими звірами й над усіма плазунами, що повзають на землі”». (Старий Заповіт)
  - 3) Всесвіт безмежний. Простори його не досліджені. Науковці не відкидають точки зору існування іншого життя у Всесвіті. Можливо, саме інопланетні мешканці вплинули на появу життя на Землі.

Робота з візуальними джерелами

- ♦ Розгляньте ілюстрації підручника «Теорії походження людини» і поясніть, як уявляли собі процес походження людини прибічники різних теорій.

Робота зі схемою «Основні етапи антропогенезу»

На дошці перед уроком була намальована схема еволюції людиноподібної мавпи.

Робота з таблицею

1. Заповніть таблицю на основі тексту підручника (§ 3, пункт 2).

Тип людини (людино-подібної мавпи)	Час і місце існування	Знаряддя праці	Заняття	Чи використовували вогонь

2. Обговоріть результати роботи.

Робота з візуальними джерелами

- ♦ На основі малюнків підручника «Типи людини» розкажіть, у чому полягала відмінність зовнішності людиноподібних істот на різних етапах розвитку людини.

Робота з картою

1. Визначте, які людиноподібні істоти з'явилися в Африці, і покажіть територію їх перебування на карті.
2. Простежте шляхи їх просування до Європи, зокрема до України зі Східної Африки через Азію та Балкани до Центральної Європи через українське Закарпаття.
3. Знайдіть і покажіть найдавніші стоянки біля с. Королеве на Закарпатті, пізніше на Десні (Мізин, Пушкарі, Мулатів) та на Дніпрі (Круглик, Кирилівка).
4. Зробіть припущення, які обставини зумовлювали переселення людей.
5. Які перешкоди долали вони на цьому шляху? Що примушувало людей долати такі перепони?

Робота з поняттям

Людські раси — це великі групи людей, які пов'язані спільним походженням і мають однакові зовнішні ознаки.

Учитель. За зовнішніми ознаками виокремлюють чотири основні раси: *європеїдну, монголоїдну, негроїдну, або екваторіальну, та австралоїдну.*

IV. ПІДСУМКИ УРОКУ

Завдання

1. Уявіть, що ви зустріли давніх людей. Складіть розповідь про їхнє життя, використовуючи опорні слова: загострений камінь, палка-копачка, палиця, збиральництво, полювання, стадо людей.
2. Давні люди не могли жити поодиноці. Вони об'єднувались у групи-колективи. Як ви вважаєте, чому первісні люди не могли жити поодиноці? Як називався найдавніший колектив людей?

V. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

1. Опрацювати § 3 підручника.
2. Надати відповіді на запитання до параграфа.
3. Засвоїти нові поняття.